

הערות הקוראים

**הערות על מאמרו של הרב יעקב דוד אילן "בדין תבנית המנורה
ובמצות ההדלקה" (עמוד כ"ג)**

הערה א'

מש"כ שהדליקו נרות בחצירות קדשין משום דעדיין לא טהרו הכלים ולא היה מתקיים דין נוכח השולחן, ורק דין הדלקה שמעכב בה בית התקיים ע"י שם באורך. ולא הבנתי, דאם עכ"פ הבית מעכב האיך הדליקו "בחצירות קדשין", הלא הבית מעכב, ובמפורש כתב הטעם ע"פ המדרש להאיר את בית המלך, וגם האם נימא דידליק בכל ירושלים או בכל א"י, ומנ"ל עזרה דווקא למקום המנורה, וצ"ע.

משה מרדכי אייכנשטיין

תשובת המחבר

אין הקושיא מובנת, הלא בודאי שהדלקה ה"ד במקום המקדש, ובחצרות קדשין מתקיים הדלקה במקום המקדש, והוי להאיר את בית המלך, ואפי' הר הבית נחשב למקום המקדש כמבואר במס' בכורים עד שיביאנו להר הבית וכו' (ראה בארוכה תורת הקודש ח"ב סימן א), ורק ביארתי דדין הדלקה בהיכל ה"ד כשהוא נוכח השלחן עם לחם הפנים, ובלכא שלחן אין יכול להתקיים הדלקה בתבנית בית הבחירה בהיכל נוכח השלחן, ולכן מקיימים מצות הדלקה בחצרות קדשין, אבל בודאי אם לא מדליק במקום המקדש ל"ש ההדלקה למקדש כלל, ופשיטא שלא נתקיים מצות הדלקה.

תגובה א' - הרב משה מרדכי אייכנשטיין

יש"כ, ואני בשלי אעמודה שלא מסתבר כלל שלעניין זה של להאיר בית המלך אף מקום העזרה (וכל הר הבית כדברי הגהמ"ח) בכלל.

האוצר ♦ גיליון י"א

תגובה א' - הרב יעקב דוד אילן

הדברים פשוטים בתכלית למי שלמד סדר קדשים, והראיה היסודית היא מהסוגיא במעילה יט ורש"י חולין קלט דחיוב אחריות בקרבנות מתקיים בהבאת הקרבן לעזרה, וכדברי המשנ"ל דחשיב שהביא הקרבנות ופרע חובו למלך כיון שהביאו לעזרה, ולדברי הגר"א גם כשהגיע להר הבית התקיים חיובו, דהביאו לרשות גבוהה, הרי דכל החפצא של מקדש הוא בית המלך, ושפיר קיים מצות הדלקת המנורה גם כשהיא בחצרות קדשין, אך מדין תבנית ביה"ב בעי בהיכל, ואגב הבאתי במאמרי שגם החת"ס בחי' משנת תקב"ץ כתב כן להדי', והדברים ברורים.

בידידות והערכה

י"ד אילן

תגובה ב' - הרב משה מרדכי אייכנשטיין

אחלה כבוד הדר"ג, אם בכ"ז אעיר שאם קבלה נקבל ואם לדין יש תשובה, שיש לחלק בין קיום הבאת קרבנותיו, להדלקת מנורה שבחוץ אינה מאירה כלום ואין בה טעם לכא'.

תגובה ב' - הרב יעקב דוד אילן

אני מתפלא עליך, האם באמת אתה מבין שצריכים את המנורה להאיר, וכמש"א וכי לאורה הוא צריך וכו' וכל ענין המנורה הוא כמשל שבאנו להאיר את פני המלך וכדברי המד"ר תצווה משל לפקח וסומא וכאילו מאירים בבית המלך, וכל עשייה של כלל ישראל הוא להראות כאילו מאירים בבית המלך ועושים אור להקב"ה וזוהי מהות מצוותה, ולכן דיינו במאירים בחצרות קדשין. ופשוט וא"צ לפנים וא"צ להאריך למי שאינו רוצה להתעקש.

הערה ב'

מש"כ הגאון שליט"א לעניין עשר מנורות שהדליקו בנס בימי החשמונאים וזה היה ההידור, והנס שהיה כבר ביום ראשון וכו'. לענ"ד קשה טובא להעמיס נס גדול כזה בלא מקור ברור יותר, שהרי לא היה כאן אפי' התחלה של שמן שיתברך ע"י הנס, והוא נס גלוי לגמרי ולא מסתבר שהיה להם נס כזה שהוא כמעט כקריעת ים סוף ובפרט שלא נזכר מזה כלום (הגע עצמך שאפי' נס פך השמן המקובל בידינו לא היה מפורסם כ"כ וביוסיפון לא נזכר אלא נס אחר, ואם היה מתרחש להם נס כ"כ גדול מסתבר שהיה מתפרסם מקצה העולם עד קצהו, אף שי"ל שא"א היה לדעת האם היה להם שמן או לא ואם השתמשו בשמן טהור או לא). מה גם שלפי המתבאר ממגילת תענית לא היה בידם אפי' מנורה אחת ולקחו שיפודים של ברזל וחיפו אותם בבעץ, ומנ"ל עשרה מנורות.

וזאת ועוד ובעיקר, שמן הנראה שעשרה מנורות הוא דין בתבנית הבית, שהרי רק במקדש עשה אותם שלמה מחמת גודל ההיכל יותר מהמשכן וכמו העשר שולחנות, ואם כן מהיכי תיתי שיהיה איזה עניין להדליקם בחוץ ולא בתוך הבית (וזה גם לפי שיטת הגאון שליט"א הנ"ל).

משה מרדכי אייכנשטיין

הערות על מאמרו של הרב ישראל טופיק "בגדר ההידור דמוסיף והולך" (עמוד כ"ג)

הגר"י טופיק שליט"א, במאמרו הנפלא אודות מהדרין מן המהדרין, הביא למ"ש השו"ע (סי' תרע"ד ס"א) דמדליקין מנר חנוכה לנר חנוכה, ומשמע דשפיר מדליקין את נרות ההידור מנר החובה, ונתקשה הרה"ג הכותב מפני מה הותר הדבר להדליק נר של הידור מצוה מנר של חובה שהוא גדול ממנו במעלה, והן אמנם שהעיד בנו הרמ"א כי המנהג להחמיר בזה, וכמ"ש התו' כ"ג א', אך אכתי תקשי לך בד' השו"ע שלא אסר הדבר, וכן הרמ"א לא הביא זה אלא כמנהג ולא מן הדין. וליישב הקושיא הביא את מ"ש בזה הערוך השולחן (שם ס"ב): "דכיון דעיקר האיסור הוא משום ביזוי מצוה, הא אין כאן בזיון עכ"פ, שהרי עכ"פ נר

האוצר ♦ גיליון י"א

של מצוה היא". אך הקשה ע"ז הה"כ: "אכן במג"א (ר"ס תרע"ד) הרי מבואר שאם כבו הנרות אסור מן הדין להדליקם מנר אחר של חנוכה, וע"כ דלית ל'י' הך סברא, אלא סובר שאם מדליק הנר מנר אחר שקדושתו חמורה גם זה הוי זלזול במצוה".

והקושיא פלא, שהרי להדליק נר שכבה אין זה אפי' בגדר מצוה, דהא קי"ל כבתה אין זקוק לה, וכאשר ביאר שם היטב דבריו המג"א: "דאין בהדלקה זו מצוה, דקי"ל כבתה אין זקוק לה", וא"כ ודאי שיש בזה משום ביזוי, כיון שאין כאן קיום מצוה, ואיך אפשר לדמות לזה הדלקת נרות הידור משל חובה, דדוקא בהא קאמר הערוך השלחן דכיון דסו"ס כולם נרות של מצוה הם, אין בדבר משום ביזוי כלל [ויש להעיר, עד שמקשה מדברי המג"א על הערוה"ש, היה לו להקשות שהערוה"ש סותר משנתו מיניה וביה, שהרי באותו הסעיף הביא העה"ש את דברי המג"א!].

ואה"נ שבהחלט ראוי לשוב ולהדליק נר שכבה וכמ"ש המג"א (סי' תרע"ג ס"ק י"ב בשם המהרש"ל והב"ח), אך מ"מ כיון שבפירוש קאמר המג"א 'דאין בהדלקה זו מצוה', ע"כ דאין לדמות לזה כלל את נרות ההידור, שודאי נכללים בגדר 'מצות נר חנוכה' [ואע"פ שלשון המהרש"ל היא 'הרוצה לזכות במצוה שלמימה יחזור וידליק דלא גרע מן המהדרין' (שו"ת סי' פ"ה) מ"מ פשיטא ל'י' להמג"א שאי"ז אלא בגדר 'ענין', ולכן מדגיש ואומר 'דאין בהדלקה זו מצוה'. גם הב"ח, שממנו הביא המג"א שראוי לחזור ולהדליק, מ"מ אסר (בשם המהר"ש) להדליק זה מנר של מצוה – 'אם כבה נ"ח שלא דלק שיעורו, אע"ג דאז"ז כ' דמי שחוזר ומדליקו שפיר עביד, מ"מ אין להדליקו מנר אחר', והערוה"ש מבאר דאיסור זה מן הדין הוא, ואינו דומה למנהג שלא להדליק נרות ההידור מנר החובה].

ומצאנו חבר להערוך השלחן בדבר זה, הלא הוא הארצות החיים בהל' ציצית (סי' ט"ו ס"ק ה'), "מדליקין מנר לנר, אע"ג דמצות נ"ח נר איש וביתו, ומוסיף והולך הוא רק למהדרין מן המהדרין, אע"פ ליכא ביזוי מצוה במדליק הראשון שהוא חובה לנר הב' שהוא הידור מצוה לבד", ועי' כע"ז בחי' מהרצ"א מדינוב (עמ' ס"א), ובהע' הגריש"א (שבת כ"ב א' אות י"ט).

ולסיום, לעונג וליקר יהיה לי להביא סייעתא רבה ויקירא לעצם יסודו הנפלא של הרה"ג הכותב שליט"א [ע"ש שהאריך טובא בדברים נכוחים להוכיח עניינו], והוא בדברי הרב בעל פלא יועץ ז"ל (בספר חדש האביב, שבת, עמ' מ"ה): "דמהדרין אינם עושים נר א' עיקר ושאר משום הידור, אלא שעושים המצוה מהודרת להיות מדליק כמה נרות זכר לנס וכולם שוים לטובה, תדע שהרי אמרו דלמ"ד טעמא משום ביזוי מצוה מדליקין מנר לנר".

חיים אשר ברמן

רמת שלמה בעיה"ק ת"ו

תשובת המחבר

ייש"כ למע"כ הרה"ג חו"ב וכו' רבי חיים אשר ברמן שליט"א, אשר שם עיניו להעיר ולדון במה שכתבתי.

והנה בסיום דבריו הביא תנא דמסייע לעיקר דברי, מדברי בעל פלא יועץ בספרו חודש האביב, שכתב בתירוצו השני שאצל המהדרין מן המהדרין כל הנרות הם זכר לנס, וכולם שוים לטובה, ותודתי לו על מציאה נכבדה זו.

ואציין עוד שמדברי הגאון הנ"ל שם יש ראייה ג"כ דלא ס"ל לסברת הערוך השולחן שעליה דן מע"כ, והיינו מדכתב בחודש האביב ראייה להך יסוד ממה שאמרו דלמ"ד טעמא משום ביזוי מצוה מדליקין מנר לנר, וכמו שהעתקתם דבריו. וכוונתו היא, שהוקשה לו אמאי מדליקין מנר לנר, הא הנר השני אינו אלא הידור, ומזה סייע לסברתו שכל הנרות הם כחיוב, וזה כמו שכתבתי ליישב דעת השו"ע דמה"ט מדליקים מנר לנר, ומבואר דלא ס"ל כסברת הערוך השולחן.

ואודות מה שכתבתי על דברי הערוה"ש, שמדברי המג"א מבואר דלא ס"ל כן, ממה שכתב שגר שכבה אין להדליקו מנר אחר, וכוונתי שכיון שעכ"פ יש מעלה להדליק נר חנוכה שכבה כמ"ש הפוסקים, א"כ נהי דאין זקוק לה בתורת חיוב, ורשות היא בידו, מ"מ כיון שבעשיית דבר זה יש מעלה, ולשם כך עושה ד"ז, א"כ אין הנר לשם צרכיו הפרטיים אלא לצרכי שמים ולקיום דבר שהוא מעלה בהדלקת נר חנוכה.

האוצר ♦ גיליון י"א

ולענ"ד מסברא אין לחלק בין נרות ההידור לנר שכבה, וכשם שאם מדליק הידור מחובה אף שהוא פחות ממנו אין בכך פגם כיון שעוסק בצורך מצוה, כך אם מדליק לצורך מעלה בעלמא מנר של חובה, עכ"פ במצוה הוא עוסק ולא בצרכיו הפרטיים, ולכאורה חד טעמא הוא, ומה"ט יש להתיר בשניהם. וממילא להמג"א, שהעתיק לאסור בנר שכבה, ראוי היה לאסור מן הדין אף הדלקת נר הידור מנר מצוה.

ומה שכתב מע"כ שהיה לי להעיר שהערוה"ש סותר משנתו, הנה באמת לענ"ד אדרבה מהערוה"ש משמע שמשווה ב' דינים אלו. שבסי' תרע"ד ס"א העתיק את דברי השו"ע דמדליקין מנר לנר, ושם ס"ב כתב וזה לשונו: "אמנם רבינו הרמ"א כתב דנהגו להחמיר בנרות חנוכה שלא להדליק אפילו מנר לנר, דעיקר מצותו אינו אלא נר אחד, והשאר אינו למצוה כל כך, ולכן אין להדליק זה מזה עכ"ל. וכ"ש אם כבה אחד מהנרות שאין להדליקה מנר חנוכה האחרת שהרי אין מצוה בהדלקתה, דהא קיי"ל כבתה אין זקוק לה כמ"ש בסי' הקודם [מג"א]. ובאמת כל אלו טעמים חלושים הם, דכיון דעיקר האיסור הוא משום ביזוי מצוה, הא אין כאן בזיון עכ"פ, שהרי עכ"פ נר של מצוה היא, אך כיון שהמנהג כן אין לשנות. וכ"ש שאסור להדליק השמש מנר של חנוכה, שבו אין מצוה כלל וזה אסור מדינא".

הרי שבתחילה הביא מ"ש הרמ"א שנהגו להחמיר מנר חובה לנר הידור, ואח"כ כתב שכל שכן לענין דברי המג"א שכשכבה הנר אין להדליקו מנר החיוב. ואח"כ כתב שכל אלו טעמים חלושים וכו', וביאר סברתו שאין כאן בזיון משום שנר של מצוה הוא, ונ"ל שדבריו הם על ב' האופנים שהביא לעיל, וכוונתו באמת להשיג גם על הרמ"א וגם על המג"א, שבתרווייהו כיון שכוונתו למצוה ויש בזה הידור ומעלה, ל"ש כאן ביזוי מצוה, וזיל בתר סברא. ומה"ט סובר שמן הדין היה ראוי להתיר להדליק, אלא שכיון שנהגו לא כן, אין לשנות. ואח"כ כתב לענין השמש, שכיון שאין בו מצוה כלל (אף לא בתורת מעלה והידור) מן הדין אסור להדליקו מנר חנוכה. אבל בהנך תרי דיני דלעיל, להדליק נר הידור מנר החיוב ונר שכבה מנרות הדולקים, משמע דס"ל שאין לאסור מעיקר הדין.

[ובאמת הוא מוכרח לכאן' לדעתו, שהרי אף במדליק נר ללמוד בו או כדי להתפלל לאורו וכדו', ששם אין הנר מיוחד על ידו לכך בהחלט, אלא הדליקו

לשם כך, ג"כ נקט הערוה"ש (שם ס"ג) שמותר להדליקו מנר חנוכה, אע"פ שאין על זה שם הדלקת מצוה, והיינו משום דסו"ס מדליקו לשם מצוה, וא"כ ה"ה במדליק משום המעלה להדליק נר שכבה, ומייחדו לכך, לא גרע ממדליק נר ללמוד בו דשרי משום שעושה כן לשם צרכי שמים].

וכל זה הוא כהנ"ל, שלסברת הערוה"ש אין לחלק בין הנך דינים, וכל היכא דהדליק לצורך גבוה מותר להדליק מנר חנוכה, וא"כ להמג"א נצטרך ליישב דעת השו"ע באופן אחר.

ואמנם הב"ח (בסי' תרעג) כתב שאע"פ שיש מצוה להדליקו, מ"מ אין להדליקו מנר חנוכה אחר (של חיוב או הידור) וכמו שהביא מע"כ, אלא שאכן הב"ח העתיק בסי' תרעד לאסור ג"כ הדלקה מנר החיוב לנר ההידור, וכמ"ש הרמ"א.

ולעומת זה הארצוה"ח, מהרצ"א מדינוב והגר"ש"א, שכפי שהבאתם כתבו ג"כ כסברת הערוה"ש, אפשר שלסברתם מה"ט גם נר שכבה אם רוצה לחזור ולהדליקו, מעיקר הדין רשאי, ורק משום החומרא והמנהג הרמ"א אין להדליקו מנר של חיוב.

וסוף דבר אכתי לא מצאתי מקור, וכמו"כ לא מצאתי כ"כ הכרח בסברא לחלק בין הדינים. אך לפי מה שביארתי בגוף המאמר שכשמדליק כמה נרות דעתו שהחיוב מתקיים רק בצירוף כולם יחד, שפיר יש לחלק בין הדינים הנ"ל, משום שאין להדליק נר הקל מנר החמור, משא"כ במדליק כמה נרות להידור, כולם שווים בקדושתם, וכדברי בעל פלא יועץ שהביא מע"כ.

ובזה אכפול תודתי למע"כ אשר שם עיניו לטובה לדון במש"כ, ומיניה ומינאי יתבררו הדברים בע"ה.

תגובה א' - הרב חיים אשר ברמן

שלו' רב לאוהבי תורתך, מעלת הגר"י טופיק שליט"א
אודה למר על כי נתן עינו הבדולח במאמרים, וטרח להבהיר דבריו היקרים, בא"ר היטב כי ממנה ישקו העדרים, ולענ"ד עדיין תלוי ועומד הענין בשיקול הדעת כהררים, והקוראים הנבונים יכריעו הדברים.

האוצר ♦ גיליון י"א

עתה נתעוררתי לסייע יסודו של כת"ר [להשוות קדושת הנרות להדד, ולדון את נרות ההידור כנר החובה] מדברי הפוסקים (עי' ט"ז סו"ס תרע"ו, ומ"ב ס"ק י"א) דיש לו לעמוד סמוך לנר שעומד להדליקו ראשונה, בכדי שלא יצטרך להעביר על המצוות [במה שמעביר ידו כנגד הנר הימני ואינו מדליקו]. והנה התו' ביומא ל"ג א' (ד"ה אין מעבירין) כ' דלא אמרי' לכללא דאין מעבירין על המצוות אלא כד בעינן למיעבד לתרוייהו, וכגון ציצית ותפלין, ששניהם לפניו ועליו לקיים שניהם, התם הוא דאמרי' שבהי מינייהו דפגע תחילה יש לו להקדימו, אבל כאשר אינו מקיים אלא אחת מהם, וכגון שפיכת שיריים, שאין לו לשפוך אלא בחד דוכתא, ביסוד מערבי או בדרומי, בהא ליכא לאקדומי למאי דפגע ביה ברישא.

והנה הכא היה מקום להתפלא אמאי נקטו הפוסקים שהפוגע באחד מן הנרות יש לו להדליקו תחילה משום דאין מעבירין על המצוות, והלא אין הוא בא לקיים מצותו אלא באחד מן הנרות, שהרי רק אחד מהם הוא מדליק לחובתו והשאר אינם אלא למהדרין, וא"כ דמי זה לשפיכת שיריים, שאינו מקיימה אלא במקום א', וה"נ לא יהא שייך ענין העברה על המצוות כאשר אין המצוה מתקיימת אלא בנר אחד. ומוכח מזה, דגם נרות ההידור מצטרפים הם לעיקר קיום המצוה, ולכך שפיר דמי זה לציצית ותפלין, שאת שניהם הוא בא לקיים עתה, וממילא באותו אחד שהוא פוגע ראשון יש לו לקיים המצוה תחילה [אם כי יל"ד שמא הט"ז נקט כהתו' במגילה (ו' ב') דפליגי עם התו' ביומא, ועי' במג"א (סי' קמ"ז ס"ק י"א) מ"ש ע"ד התו', ועי'].

ואכפול ברכה ושלו'

חיים אשר ברמן

תגובה א' - הרב ישראל טופיק

שלמא בכפילא קמי מע"כ הגר"א ברמן שליט"א

ראיתי מה שכתב להוכיח מדברי הט"ז, והדברים נראים נכונים, ובפרט שכדברי התוס' ביומא כן כתבו התוס' בסתמא גם בזבחים (נא, א ד"ה אשר) ובמנחות (סד, ב ד"ה איבעית), ודחוק לומר שסמך הט"ז על התוס' במגילה שדחו סברא זו שהוזכרה

האוצר ♦ גיליון י"א

בתוס' בכמה מקומות, ולא הזכיר כלל שקושייתו תליא באשלי רברבי, אלא כתב בפשיטות שיש בזה משום אין מעבירין, ומזה הוכיח שראוי להתחיל בנר השמאלי, ומשמע דפשיטא ליה שאין זה שייך למחלוקת בעלי התוס' הנ"ל, כי כל הנרות הם בכלל עסק אותה מצוה.

ומתוך דבריו היקרים נתעוררתי דנפ"מ בכל נידון זה, לענין מי שהדליק הנר הראשון, ועתה הוא נמצא סמוך לנר השני שצריך להמשיך ולהדליק ממנו, אמנם אינו רוצה להדליק נר זה עתה, אלא מעדיף לדלג עתה לנר אחר שאינו סמוך, ואח"כ לחזור לנר זה. שבפשיטות היה מקום לומר שאין בזה חסרון כ"כ ורשאי לשנות מהסדר, כיון שאת עיקר החיוב כבר קיים, והנרות הנוספים אינם אלא הידור ומעלה, ובידו שלא להדליקם, וא"כ יכול להעביר על נר זה ולהדליק תחילה נר אחר. ואף שכתבו הפוסקים שכבר קיבלו עליהם ישראל הידור זה של מוסיף והולך, מ"מ היה מקום לומר שכיון שאינו חייב בזה אלא מדין מנהג, אינו חמור כל כך, ואין בזה דין אין מעבירין על המצוות [ועי' בספר רנת יצחק על הגדה של פסח עמ' טו, שנקט שנחלקו הראשונים בדין זה, אם איכא דין אין מעבירין על המצוות בדבר שחיובו משום מנהג בלבד].

אולם לפי המתבאר אינו כן, כי החסרון בכה"ג אינו מדין ההידור בלבד, אלא מצד קיום גוף המצוה, שכשדעתו להדליק כמה נרות, הדלקת כולם היא מכלל המצוה, וממילא כל זמן שלא סיים הדלקתו עדיין בגוף המצוה קעסיק, ושייך בזה עיקר דינא דאין מעבירין על המצוות.

והנני מכיר טובה למעלת כת"ר שליט"א, על כל אשר העיר והאיר בענין זה.

בברכה והוקרה מרובה

ישראל טופיק

תגובה ב' - הרב חיים אשר ברמן

בעה"י

השלו' והברכה יקדמו פני מעלת הגר"י טופיק שליט"א, דבריו היקרים האירו למולי, כפעם בפעם.

האוצר ♦ גיליון י"א

ואמרתי אבא אעיר"ה, במ"ש דמכח חידושו עולה שגם אחרי שהדליק כבר את הנר הראשון מ"מ מחויב להמשיך ולהדליק הנרות שלפניו כפי הסדר שהם עומדים בו משום דאין מעבירין על המצוות, משא"כ אם אין הדלקתם אלא מתורת הידור אי"צ להקפיד בזה על כללא דאין מעבירין.

וילה"ע דהנה אמרו בגמ' יומא (ע' א') הרואה כהן גדול כשהוא קורא אינו רואה פר ושעיר הנשרפים, ואמרו בגמ' פשיטא ומשני: "מהו דתימא כדר"ל דאמר ריש לקיש אין מעבירין על המצוות, ומאי מצוה ברב עם הדרת מלך קמ"ל", ומבו' דגם כלפי מצוה דברב עם, שאינה בגדר חיוב, ג"כ אמרי' דאין מעבירין בה על המצוות [וגם הקמ"ל אינו אלא דכיון שאינו עסוק בה בעצמו אין כאן העברה, וכדפרש"י, ולא לומר דקמ"ל דבמצוה זו רשאי להעביר עליה], וכיון דהידור מצוה ודאי עדיף הוא על מעלת ברוב עם [שהרי הסכימו האחרונים ז"ל דהידור מצוה עדיף על זריזין מקדימין, וכדלמדנו מד' התו' יומא ל"ז ב', ודין זריזין קודם הוא לברב עם וכמ"ש בר"ה ל"ב ב', והאריכו האחרונים ז"ל טובא בכ"ז], הרי שק"ו הוא שגם בהידור מצוה נוהג דינא דאין מעבירין על המצוות, ונמצא שאף אי לאו חידושיה דמר מ"מ יש לו להדליק הנרות כסדר ולא לדלג בהם [וממילא אין משמעות הכא למה שדנו אם במנהג ג"כ אמרי' אין מעבירין על המצוות, דאין לדמות הידור שקבעוהו חז"ל למנהג ראשונים ז"ל].

ואמנם עדיין יש מקום להסתפק אם מעבירין על נרות ההידור בכדי לקיים את נר החובה, ונ"מ היכא שבתוך הדלקתו את נרות ההידור כבה הנר הראשון אותו הדליק לחובתו, ואיהו בערב שבת קאי [דאז לשי' הט"ז (סי' תרע"ג ס"ק ט') כבחה זקוק לה, וחייב לחזור ולהדליק את הנר הראשון, מן הדין ולא מן ההידור], ובזה יש לדון האם נימא לי' שיש לו להניח את נרות ההידור ולחזור ולהדליק את הנר הראשון, אותו חייב הוא מן הדין להדליק, או דילמא כללא דאין מעבירין הוא גם להקדים את נרות ההידור על נר החובה. וא"כ זוהי הנ"מ העולה מחידושו של כת"ר, דלדידה כיון שכל הנרות שוין לטובה להיחשב כולם נרות החיוב, אין כאן ספק כלל, דודאי אין לו לחזור לנר החובה, בשעה שכל הנרות שעוסק בהם הם לחובתו, ולכך לא יעביר על המצוות אלא יגמור הנרות כסדרן, ורק אח"כ יחזור להדליק את הנר שכבה.

והיכא שבאמצע שמדליק את נרות ההידור כבה אחד מהם [שאו זקוק לו מכח דינא דהמהדרין, שהרי עניינו הוא להדליק נרות כפי מנין הימים, ואם כבה אחד מהם לפני שגמר להדליק את כל הנרות שכנגד אותו יום, נמצא שכלל לא קיים את ההידור להדליק כמנין הראוי לו היום], בכה"ג ליכא לספיקא הנ"ל, אלא לכו"ע ימשיך להדליק כפי סדר הפניה לימין ורק אח"כ יחזור להדליק את אותו הנר. ואע"פ שכבר מתחילה היה מחויב בו, מ"מ עדיפא הפניה לימין מדינא דאין מעבירין על המצוות, לכה"פ היכא שאין לפניו העברה ממשית אלא רק דין לחזור לנר שפגע בו מתחילה, וכדמוכח ביומא (נ"ח ב'), ועי' שו"ת חתם סופר (או"ח סי' קפ"ז) ושו"ת צמח צדק (או"ח סי' ס"ז).

ובהא נחיתנא וסליקנא בקדה חמש מאות באהבה רבה
חיים אשר

תגובה ב' - הרב ישראל טופיק

שלמא רבא כנהרא, להאי גברא רבא ויקירא, הגרח"א ברמן שליט"א
ראיתי אותיותיו המחכימות, וצדקו מאד דבריו בהוכחתו מדברי הגמ' ביומא,
שלא רק על עיקר המצוה אין מעבירין, אלא אף על דבר שהוא רק מעלה כמו רוב
עם, וא"כ יש ללמוד מזה בק"ו לענין מעלת זריזין ומעלת הידור מצוה, דג"כ אין
מעבירין, וכמו שכתב לנכון.

ואולם מה דכתב מעכ"ת וז"ל: "דגם כלפי מצוה דברב עם שאינה בגדר חיוב
ג"כ אמרי' דאין מעבירין בה על המצוות" ונראה שסובר כן לענין כל דבר שיש בו
מעלת ברוב עם, אף באופן שאין בזה חיוב, לכאורה י"ל שאינו כן, ומסברא נ"ל
פשוט שאם רשאי לא לעשות כלל אותו הידור או מעלה, בודאי יכול ורשאי
להעביר ממנה לדבר אחר, ולעשותה רק לאחר מכן.

ומה שהביא כת"ר מההיא דיומא, עי"ש בהערות הגריש"א שלמד מזה
שכשנמצא במקום מסויים ומתחילים שם ברית אסור לצאת משם משום ברוב עם
[אם לא שרוצה ללמוד תורה]. וכנראה טעמו, שכיון שכבר נמצא במקום זה,
ובפרט אם כבר התחילו בקיום המצוה, והוא מאלו שקיומה של המצוה מתהדר

האוצר ♦ גיליון י"א

בהם, אסור לו לבטל ד"ז לחינם, ולפרוש משם לצורך דבר הרשות. ומדבריו מבואר, שרק משום שבכה"ג יש חיוב לקיים הך ברוב עם, היה ס"ד שאינו רשאי לילך ממקום שכהן גדול קורא, שכיון שחייב להישאר שם ולא לפרוש לדבר הרשות, ס"ד דכמו"כ אינו רשאי לילך משם כדי לעסוק במצוה אחרת, משום שאין מעבירין על המצוות.

ואה"נ יש ללמוד מזה לענין זריזין, וק"ו לענין הידור מצוה דעדיפי מ"ברוב עם", שיהא שייך בהם אין מעבירין כמ"ש כת"ר, והיינו באופן שמעלות אלו הן חובה עליו, אבל באופן שדין ההידור או דין הזריזין הוא רשות ולא חובה, י"ל של"ש בו דינא דאין מעבירין, שאם רשאי לא לקיים כלל, רשאי גם להעביר מזה ולילך לקיים מצוה אחרת וכנ"ל.

וא"כ י"ל דה"ה לענין נידון דידן בהדלקת נרות ההידור דמוסיף והולך, דאם נימא דעוסק הוא בהידור מצוה שתיקנו חכמים בתורת אפשרות ורשות, ואין חיוב לעשות כן, א"כ כשם שרשאי שלא להדליק הנר שלפניו, כך רשאי להעביר עליו ולילך להדליק נר אחר.

ואף דנראה מדברי הפוסקים שיש חיוב להדליק נרות ההידור, וכסתימת השו"ע והרמ"א שלא הזכירו כלל שהוא רק הידור, מ"מ אם נימא דחיובו בזה רק מכח המנהג, עדיין י"ל שאין בזה דין אין מעבירין, שהרי עצם דין ההידור אינו אלא רשות ולא חובה, וכל מה שיש לדון כאן אין מעבירין הוא אך מחמת שקיבלוהו עליהם בתורת מנהג, וי"ל שכשהחיוב רק מתורת מנהג אינו כחיוב גמור שיהא בו דין אין מעבירין [ואף דאיכא בזה קיום דהידור מצוה מתקנת חז"ל, מ"מ הך הידור אינו אלא רשות, ול"ש בו אין מעבירין וכנ"ל].

ורק לפי"ד הגליא מסכת (סוף סי' ו) שכתב שעיקר ההידור נתקן מדרבנן בתורת חיוב, שפיר י"ל דע"כ אף שהוא רק דין הידור מ"מ יש בו דין אין מעבירין, בק"ו מההיא דיומא, וכמ"ש מעכ"ת.

ויתר הדברים בענין ההדלקה וסדרה, יפה דן ויפה הורה, לאמתה של תורה. ובוזה אסיים ואצא בברכה גמורה, על דבריו המחכימים הבאים בטעם נכון ושפה ברה.

דורש בשלום תורתו הרמה
ישראל טופיק

הערה על מאמרו של הרב יצחק מאיר יעבין "מצוות מאה ברכות וחיוב ברכות השחר" (עמוד צ"ט)

מש"כ שנשים אינן חייבות במצוות מאה ברכות. ראה בהליכות עולם (ח"א עמוד נ"ט) שכתב שדברי השבט הלוי [שהבאתם בהערה כ"ה] ודברי הרבבות אפרים (ח"ג סימן מ"ז), אינם מוכרחים, ויש לנשים להשלים מאה ברכות בפירות ומגדנות. וכ"כ הגרי"ש אלישיב (הובא בשו"ת ישיב משה טורצקי עמוד י"ט).

ובעניין האם חייב לחזור אחר ברכות, הדבר שנוי במחלוקת. החיד"א (מחזיק ברכה ריש סימן ר"צ) כתב שהוא מידת חסידות, והרב פתח הדביר (סימן ר"צ סק"ג) העלה שהוא חיוב גמור וכ"כ השדי חמד (מערכת ח' כלל ל"ד). ועי"ש בהליכות עולם.

משה ב.

הערה על מאמרו של הרב ראובן חיים קליין "בעניין משקין בית מטבחיא דכן בנס חנוכה" (עמוד מ"ח)

בגיליון י' הופיע מאמרו הנפלא של הרב ראובן חיים קליין על עניין משקיא בית מטבחיא בנר חנוכה, ובסוף דבריו כתב ליישב עיקר הקושיא האיך נטמאו כל השמנים למ"ד דמשקיא בית מדבחיא טהורים לגמרי, עפ"י מש"כ בשו"ת שו"מ משום דאתו פריצים וחללוה, פקע שמם משם משקי בית מדבחיא, עי' שם ודפח"ח.

האוצר ♦ גיליון י"א

ויתכן שיש להוסיף, דהנה יש לחקור לפי זה מה דינם של משקי בית מדבחיא שנעשה בהן מעשה המכשירים מצד עצמם לקבל טומאה אילולי היו משקי דבית מדבחיא, ושוב באו פריצים וחיללו את המקדש, האם נימא דלא יטמאו כל שלא תהיה להם סיבה חדשה לטומאה, או דילמא שכיון והייתה מתחילה סיבה לטומאה, אלא שיש הלכה לטהר, כל שאזל שם בית מדבחיא מהן, נימא דירדו לידי טומאה משום הסיבה הנ"ל וצ"ע.

ויתכן דהוא תלוי בטעם דדכן, דאם נימא כמש"כ הרה"מ עפ"י הרלב"ג משום דלא חשיבי "משקה אשר ישתה", דאינן עומדים לשתיה, אם כן לא היה בהן סיבה לטומאה מעיקרא, אולם אי הוי כהלכתא בלא טעמא, או מטעם דרבנן רצו לטהר בבית המקדש המשקין ולא אסרו טומאה מדרבנן דמשקין התם, אם י"ל דסיבת הטומאה נמצאת ומיתלא תלי וקאי עד שיפרח מהם שם בית מדבחיא ועי'.

ואם אכן כן נימא, י"ל בפשט שבאו ומצאו שנטמאו כל השמנים, שלכא' אינו מובן כ"כ מנ"ל שנטמאו, וכבר פלפלו ע"ז הרבה דלכא' הייתה להם חזקת טהרה, ולא נראה שמשום ס"ס ברה"י טמא יטמאו על אף החזקה, והאריכו בזה הרבה האחרו' (עי' למשל בספר בית מאיר חנוכה מהגאון האדיר מאסטרובצה זצוק"ל ועוד). אמנם לפי זה י"ל, שהיה ידוע להם שמתחילה הייתה סיבה לטומאה, כגון שנעשו מתחילה ע"י ע"ה ולא בטהרה, אלא שמתחילה היו בגדר של משקי בית מדבחיא, וכשבאו היונים להיכל היא עצמה הייתה הסיבה שנטמאו כל השמנים משום שחיללו המקדש, וכשבאו ורצו לחנוך המקדש לא רצו להשתמש בשמנים האלו שרק אי נימא כעין גיטו וידו באין כאחת אפשר לטהרם מחדש, ע"י שנחשיבם שוב כשמן בית מדבחיא, וזה לא רצו בחינוך לסמוך, וגם שהוא מעין נראה ונדחה שי"ל שהוא דחוי לגמרי.

ולפי זה לעניין הפך שמן שהיה מונח בחותמו של כה"ג, שגם יש להעיר מה הוצרכו לזה, הא היה די לומר שהיה מונח במקום שלא הגיעו אליו, כגון בקרקע ומוחבא, ועוד שכבר הק' התוס' שמנ"ל שלא הסיטו אותו, והלא גזרו על הגויים להיות כזבים. ואולי לפי זה נאמר שכיון והיה מונח בחותם הכה"ג לעולם הוא בגדר משקי בית מדבחיא, כיון והוא שמור ומונח בחותם כה"ג לשם שימוש בבית

המקדש, לגביו לא הוה בגדר באו פריצים וחיללוה, כיון וי"ל שאינו דין במקדש עצמו, אלא במה שהמשקים שבו הופכים להיות כלא עומדים יותר למקדש, וממילא לעניין מה שמונח בחותמו של כה"ג בוודאי אינו כן, ומתיישבת ק' התוס'.

ונזכה בזכות המסי"נ לשמר תמיד את פך השמן הטהור

משה מרדכי אייכנשטיין

הערה על מאמרו של הרב עידוא אלבה "התאמת זמני היום

למציאות - שקיעה וצאת הכוכבים" (עמוד קט"ז)

בספר 'זמני היום בהלכה' (של הרב פרופ' יהודה לוי, בן אחותו של ר' יחיאל מיכל שלזינגר), ערך תצפיות וחישובים, ועמד על כך שאין אחידות מתי הכוכבים מתחלפים, כי בכל עונה כוכבים אחרים הם אלו שנראים ראשונים, וממילא זמן הראות 'ג' כוכבים בינוניים' הוא שונה, ועשה טבלאות שבהן בניסן חד עין ראה את הכוכב הראשון השני והשלישי 6/9/12 דקות אחר השקיעה, וכן ערך טבלאות לבינוני בראיה ולחלש ראייה, ובתשרי הזמנים הם 12/14/17 לחד עין, 17/20/22 לבינוני ראייה, 19/23/26 לחלוש ראייה, ובפשוטות די שאחד הנתונים יתאים לנתוני הגמ' [כלומר, יש הבדלים גדולים בין העונות, שהרי כוכב הנראה בסתיו לאחר השקיעה - לא בהכרח נמצא בשמים בחורף בשקיעה, וממילא אותם כוכבים בינוניים הם כוכבים שונים, שנראים בשעות שונות, וממילא סימן זה אינו יכול להעיד על כמות דקות מדויקת] (שמעתי מחכ"א).

אין שום אפשרות להגיע בריצה מפסגת הכרמל המוזכרת במאמר תוך חמש דקות - עד הים, מאחר והשביל תלול ומפותל וזרוע אבנים, ולא מסתבר שבזמן חז"ל המציאות היתה שונה, ודברי הרשב"א ברור מללו - שהלך בשיטת ר"ת, והבין שהזמן ארוך ביותר, שירד ויטבול ויעלה - וחושבני שבמציאות המסע אורך כשעה.

יש ט"ס בעמ' קנ"א - שכתב 'שהמזרח נותן אדמומית למערב' וצ"ל 'שהמערב נותן אדמומית למזרח'.

בברכה

יואל שילה

תשובת המחבר

לכבוד הרב שילה

בענין הירידה מהכרמל, במאמר של הרב יאיר וייץ (אסיף ג עמוד 588) מציין שהוא ירד בעצמו בהליכה מהירה [לא בריצה] ויצא לו שלוקח 8 דקות לרדת עד שפת הים [בהתחשב בכך שהיום צריך לחצות כביש רחב באמצע].

בהזמנים בהלכה (ח"ב עמ' תרס) מציין שכיום יש שתי דרכים, האחת ישרה וקצרה דרך מערת אליהו, והשניה מפותלת ומאורכת דרך המדרון הדרומי מזרחי. ובגמרא ירושלמי שם איתא בההוא דאזיל ליה בקפונדרא דהיינו בדרך המקוצרת.

פסגתו של ההר 190 מעל פני הים, מרחקו מהים 355 מטר, ואין שום סיבה הגיונית שלא תהיה דרך לרדת ממנו בריצה תוך 5 דקות.

אני אישית ירדתי מהר ברכה בריצה קלה למעיין יוסף מרחק של 1800 מטר בעשר דקות.

תגובה א' - הרב יואל שילה

אינני מכיר את הטופוגרפיה של הר ברכה, אולם אני מכיר את הדרך מסטלה מאריס לים היטב מנסיון אישי, לא מסיפורים, ולא מאמין שניתן לגמוא דרך זו באופן נורמאלי בלי להתגלגל במדרון - תוך חמש דקות, אלא אף בהליכה מהירה - הדרך תיקח לא פחות מרבע שעה, ובהליכה רגילה - עשרים עד 25 דקות לפחות, ואם צריך גם לטבול ולעלות - מתקרב לשעה.

האוצר ♦ גיליון י"א

מדובר במדרון תלול ומפותל, גם כיום שהדרך נכבשה יותר ממה שמסתמא היתה לפני שהיה מיושב.

'מדרון דרום מזרחי' - אין לאזור זה של הכרמל, אלא רק באזור יוקנעם.

הדרך הקצרה היא בדיוק צפונה מהפיסגה, וככל הנראה יש דרך מערבה, אולי עם נטיה קלה דרומה. המדרון הצפון מזרחי הוא תלול ביותר, ולא שייך לרדת אותו, פרט לרכבל המתנשא עליו, ומסתמא הוא טעה והתכוון מדרון דרום מערבי.

בברכה

יואל

תגובת הרב עידוא אלבה

לכבוד הרב שילה

אני לא הייתי בשטח ואיני יכול להכריע בין מה שמוסר כבודו למה שמוסר הרב וייץ. עכ"פ אני מדגיש שהוא אומר שירד בעצמו ברגליו ולא עשה זאת בצורה המהירה ביותר.

אם האמת כפי שכותב כבודו נצטרך לפרש שמה שאמרו בגמרא הוא כרש"י שיעורא בעלמא לדעת מהו חצי מיל, וזה יתאים למה שכותב כבודו שהוא יותר מרבע שעה אם נצרף את הנחתי שהשקיעה האמיתית היא 5 דקות אחרי הכנסות השמש, והכוונה כאן רק שיטבול ויעלה מהמים ולא להר, ולמעשה הוא באמת קצת יותר מרבע שעה.

בענין הכוכבים מסתבר לדעתי שהמודד הוא הימים המוקדמים דהיינו בניסן שהוא זמן בריאת העולם.

תגובה ב' - הרב יואל שילה

ברור שלרש"י הוא רק שיעור כדי לדעת אימתי מסתיים חצי מיל [לא כמה הוא חצי מיל, אלא מתי הוא מסתיים] מהשקיעה, שתחילתו כשהחמה נראית רק בראש

האוצר ♦ גיליון י"א

סטלה מאריס, כלומר כמה דקות אחר השקיעה, וסיומו כמה דקות לאחר מכן, כשמסיים את הטבילה.

ואילו לרשב"א הנידון הוא השיעור הוא כשירד מהכרמל ויטבול ויעלה, והרי אזיל בשיטת ר"ת.

אשלח תמצית שיטת רש"י והרשב"א:

בפשטות לדעת רש"י אין כוונת הגמ' למדוד שיעור חצי מיל, אלא לציין מתי לרבי נחמיה מסתיים ביהש"מ, ומתחיל הלילה, כך משמע מלשונו 'הוי לילה', וכך יש להוכיח מביאור דבריו:

ראיית החמה בראש סטלה מאריס, הגבוהה 145 מטר מעל פני הים, כאשר הטובל נמצא בחוף המזרחי לה, בנמל, במרחק כשני ק"מ - היא בזוית של כארבע מעלות ונמשכת כ-16 דקות - וברור ששיעור של תשע דקות [חצי מיל, כי כפי הנלמד מהסוגיא בפסחים שהילוך אדם ביום מ' מילין - מיל הוא 18/22.5/24 דקות, והכרעת הגר"א והחזו"א כמ"ד 18 דקות] שתחילתו 16 דקות לפני השקיעה - לא מסתיים בלילה [כי מסתיים שבע דקות לפני השקיעה], ואם הטובל נמצא בחוף של בתי הזיקוק המרוחק כשמונה ק"מ - הרי שהראיה בזוית של כמעלה אחת ונמשכת כארבע דקות - ואז סיום העליה מהטבילה כחמש דקות לאחר השקיעה - וגם זה לא כל כך לילה.

עוד אפשרות היא לומר שמדובר במי שטובל בחוף המערבי של הכרמל ומתחיל לטבול כשהחמה נעלמה מעיניו מתחת לאופק, אך בשל עיגול כדור הארץ היא עדיין נראית על ראש הכרמל [וכן מי שעל ראש הכרמל עדיין רואה אותה], וממילא קמ"ל הגמרא שאף שטובל כשהחמה נעלמה מעיניו - עדיין נחשב שטובל לפני הערב שמש מאחר והחמה עדיין נראית על ראש ההר הסמוך לו. אם מדובר שרואה את החמה בראש סטלה מאריס הנמצאת בגובה כ-145 מטר מעל פני הים - הרי שהחמה נראית שם כשתי דקות לאחר ששקעה כלפי העומדים בגובה הים, ובתוספת תשע דקות הוה כ-11 דקות לאחר השקיעה במישור - ואז נחשב לילה לדעת רבי נחמיה, ואם מדובר שרואה את החמה בפסגת עוספייה, שבגובה כ-580 מטרים מעל פני הים - הרי שהחמה נראית שם כ-3.8 דקות לאחר ששקעה כלפי

העומדים בגובה הים - ובתוספת של תשע דקות - הוא כ-13 דקות לאחר השקיעה המישורית.

אם ביאור זה הוא הנכון, יש להוסיף שמילותיו של רש"י "חמה סמוך לשקיעתה נראית על ראשי ההרים" מזכירות את התוספתא והירושלמי, שרבי יהודה לא התפלל כותיקין עד ש"החמה מטפטפת (נראית) בראשי ההרים", ופשטות הפירוש הוא שההרים היו במערבו של רבי יהודה, והחשיב את הזריחה לגבי תפילת ותיקין כשהחמה נראתה על ראשם - שאז כבר ניכרת השפעתה על העולם, והפירוש הנכון איננו שההרים במזרח, כלומר - בינו לבין החמה כך שצריך להמתין עד שהחמה תעלה מעליהם, ובזאת מצאנו עוד הוכחה שתפילה כותיקין לא מצריכה להמתין עד שהחמה תעלה מעל ההרים המסתירים.

"וירד ויטבול ויעלה" - פי' בקונטרס "ובתוך כדי שירד ויעלה הוי לילה, וקשה דלא ה"ל למינקט סימנא דטבילה אי לאו דאתא לאשמעינן דטבילה מעליא היא" [שצריכה להסתיים לפני תחילת ביהש"מ], ובירושלמי משמע בפרק א' דברכות דמשיעלה מתחיל בין השמשות, והשתא קמ"ל דשפיר טבל ועלה לו הערב שמש. וה"ה דלפי זה הוה ליה למינקט הרוצה לידע בין השמשות דרבי יהודה [שהרי לא נחלקו שביהש"מ מתחיל בשקיעה, אלא רק מתי מסתיים (בפשטות כוונתם לשאול מדוע לא נתנו סימן גם לשיעורו של רבי יהודה בנוסף לשיעורו של רבי נחמיה, ואין כוונתם לשאול מדוע לא נתנו סימן לשיעורו של רבי יהודה במקום שיעורו של רבי נחמיה)] - אלא שמא סבר כרב יוסף דבין השמשות דרבי יהודה אינו מתחיל משתשקע החמה אלא משהכסיף התחתון.

גם לדעת הרשב"א כוונת הגמ' איננה למדוד חצי מיל, אלא לציין אימתי הוה לילה לרבי נחמיה:

הרשב"א קאי בשיטת הרמב"ן שנקט כשיטת ר"ת ששקיעת החמה הנראית היא עדיין יום גמור, כמבואר בתחילת דבריו, ופירש שמאחר ואין הכל בקיאות לקבוע מתי מתחילה השקיעה השניה כדי שיוכלו לחשב ממנה את סוף השקיעה השניה (כחצי מיל לאחר מכן, לרבי נחמיה) - שהוא כבר לילה, ומותר לאכול בתרומתו - ע"כ מוסרים שיעור שכולם יוכלו לחשבו. הסביר הרשב"א שאין הכוונה שהחמה נראית מראש הכרמל, כפירש"י, אלא שכאשר החמה נמצאת בראש הכרמל - האדם

שנמצא שם ירד מההר, ויטבול, ויחזור ויעלה אל ראש ההר - ואז יוכל לאכול בתרומתו. מאחר וה'פסגה' הנמוכה ביותר של הכרמל היא 'סטלה מאריס' בגובה 145 מטר מעל הים, והשביל היורד ממנה לים נמשך כ-850 מטרים - הרי שניתן להגיע מראש ההר לים בכרבע שעה, ולטבול בכמה דקות, ולעלות בחזרה תוך לפחות 25 דקות בשביל העולה, ובסה"כ לפחות כ-45-50 דקות לכל התהליך. לזאת יש להוסיף את מה שהחמה מוסיפה להראות כשתי דקות בראש ההר לאחר שכבר שקעה מהמישור. שאר פסגות הכרמל הן רחוקות מהים, וגם גבוהות הרבה יותר (פסגת עוספיה גבוהה כ-530 מטר מעל הים, ורחוקה מהמפרץ וכן מעתלית כ-11 ק"מ בקו אורך), ומסתבר שלא אליהן הכוונה.

לא הבנתי את כוונתך שהמודד הוא כוכבי ניסן, ומה התכוונו שיעשו בתמוז? יחשבו חישוב טריגונומטרי היכן השמש תחת האופק כעת, ואם זה תואם לזוית שלה תחת האופק בניסן ג' רבעי מיל אחר השקיעה? או שמא יביאו מישור שהיה בניסן בא"י וראה את מצב התאורה ד' מילין אחר השקיעה, ויזכור לומר לנו בחו"ל אימתי מספיק חשוך, כמו שהוא זוכר מירושלים, אני לא מאמין שכך הוא.

כשמסרו את סימן הכוכבים כאינדיקציה לתחילת שלטון הלבנה וצבאה - הרי שלא חישבנו שיהא זה בשנת 2018 זמן אחיד בכל ימות השנה לאחר השקיעה, אלא שיהא סימן ביד כל מי שמסוגל לראות כוכבים - שידע אימתי כבר חשוך.

בברכה ושבת שלום

יואל

הערה על מאמרו של הרב יהושע ון דייק "האם מזכירים שם

תואר בתפילה על אביו או רבו החולה" (עמוד קצ"א)

עיין בשו"ת זרע אמת (ח"ב דף קצ"ט;), הובא בחזון עובדיה אבילות ח"א עמוד ז' שכתב, שאם העושה השכבה הוא תלמידו של הנפטר, אין לו להזכירו בשמו בלבד. משום שאסור להזכיר לרבו בשמו, אפילו אם צוה כן, ואע"פ שחכם שמחל על

כבודו כבודו מחול, שאני הכא דחשיב כבזיון. אלא יאמר בהשכבה אבי פלוני או רבי פלוני. עי"ש.

משה ב.

הערה על יסודות ועקרונות פרשנות התלמוד

(הערות הקוראים גיליון י' עמוד שכ"ג; גיליון ט' עמוד קפ"ב; גיליון ח' עמוד ר"ג; גיליון ז' הרב אליהו מרגלית עמוד קפ"ז; גיליון ו' הרב יהושע ענבל עמוד רנ"א)

בעניין מלוה הכתובה בתורה

לידידי הנכבד, התורני המופלג הרב ר' משה מרדכי.

דרך לימודי הצטברו באמתחתי דברים חדשים בניהול מלווה הכתובה בתורה, ביחס לאדם המזיק והריני מגישם לפניך.

א. לגבי מה שהבאתי ראיה מהגמ' ב"ק (ד'). "לא הרי השור כהרי האדם", עיין מרומי שדה שם, שביאר דלה"א איירי באונס. אם כי לדעתי אין דבריו מוכרחים (עיין שיטמ"ק ב"ק ד'. מה שהובא בשם המהר"י כן, לאור זאת, הערת הנצי"ב נדחית). מ"מ הרוצה ליתלות באילנא רברבי מוולוז'ין יוכל לדחות את ראייתו. יש להדגיש, גם הנצי"ב יצטרך ללמוד שגם אדם המזיק הוי מלוה הכתובה בתורה, לאור המשך הדברים. סברת הנצי"ב הינה אך ורק דאי התורה חייבה שור, ממילא, מוכרח נמי דהתורה תחייב אדם המזיק (אגב, הערה זו העירני חכם אחד מיוצאי ישיבת סלבודקא).

ב. עיין גמ' ערכין (דף ו'): בביאור המשנה "ואם הזיק חייב", שם נחלקו ר' יוסי ותנא קמא אי מלווה הכתובה בתורה ככתובה בשטר דמי. להדיא חזינן דגם באדם המזיק שהמשנה איירי בה שייך סברת מלוה הכתובה בתורה.

ג. עיין שיטמ"ק ב"ק (דף ק"ד:), שם הובאו דברים בשם הרא"ש, נציג את לשונו: "ואף על גב דבפרק קמא דערכין אמרינן דנזיקין מלוה הכתובה בתורה היא היינו טעמא משום דמשלם אף על פי שלא נהנה והוי כעין חומש שחייבתו תורה מה שלא נהנה אבל גזלן הא דמשלם משום שנהנה הוא וזה מן הדין נשאר מלוה על פה שיש לו להחזיר מה שלוה ולא חשיבא כמו מלוה הכתובה בתורה".

האוצר ◆ גיליון י"א

חזינן להדיא את הסברא שכתבתי לרב יהושע ענבל ורמזתי עליה לרב איתמר לוי בביאור הטעם דאדם המזיק הוי מלוה הכתובה בתורה, ברוך שכוונתי. אם כן, יש לנו עוד אות ומופת דנמי אדם המזיק הוי מלוה הכתובה בתורה.

ד. תוך כדי כתיבתי נזכרתי בעוד ראייה ברורה בנידון זה. עיין כתובות (דף נ"ו): בתוספות (ד"ה הרי זו וכו'). שם, תוספות הקשו על מה דמבואר בפרק החובל דקרע את כסותי ושבר את כדי על מנת לפטור פטור, מדוע פטור, הרי נזיקין הוי מלוה הכתובה בתורה וא"כ לא שייך בזה מחילה דהוי מתנה על מה שכתוב בתורה, עיין שם בדבריו.

חזינן להדיא מדברי התוספות שאדם המזיק הוי מלוה הכתובה בתורה. די התפלאתי על עצמי שעד עכשיו לא הרגשתי בראיה זו. אם כן, הנה לנו ארבע ראיות אלימות ואם תימצי לומר כהנצי"ב, אכתי יש לנו שלשה ראיות אלימות שאדם המזיק הוי מלוה הכתובה בתורה.

לסיכום, ראייתנו מריש ב"ק נשמטה, למי שילך בדרכו של הנצי"ב, אך הרווחנו שלושה ראיות אלימות לטענתנו.

ה. עלי לציין תופעה מעניינת. בעקבות הויכוח בנידון זה כאשר התעניינתי אצל הלומדים ותלמידי החכמים בנידון, כל הלומדים וגדולי התורה אשר הינם בעלי אוריינטציה בריסקאית נקטו בפשיטות כסברת הרא"ש הנ"ל והדגישו שאפילו לולי הראיות שהצגנו, פשוט שאדם המזיק הוי מלוה הכתובה בתורה.

אצל הלומדים ותלמידי החכמים האחרים (כדוגמת יוצאי ישיבת סלבודקא ועוד) תופעה כזאת נחרצת לא הייתה קיימת.

בידידות ובברכת התורה

אליהו מרגלית

תגובת הרב משה מרדכי אייכנשטיין

אני חושב שהדיון בנושא זה אכן הגיע למיצוי, הוכחת ר' אליהו מדברי התוס' כתובות היא הוכחה שאין עליה תשובה, שאף אדם המזיק בכוונה הרי הוא בכלל

מלווה הכתובה בתורה, ועל כן חזרני בי ממש"כ לעיל (גיליון ט' עמוד קפ"ד).
והסברא בזה נראית, שגם דבר שאפשר להבינו מסברא כאדם המזיק בכוונה, כל
עוד צריך חוק ליצור חיובו (ויהיה אף חוק של אוה"ע כחוקי חמורבי), עכ"פ כבר הוי
מלווה הכתוב בתורה, דלא דמי למלווה שהוא ממוני גבך ולא בעי לחוק כדי
לתובעו, וזה ברור.

